

PAPER DETAILS

TITLE: HALKA LATİN HARFLERİNİ ÖĞRETEN BİR MİZAH GAZETESİ: YENİ KÖROĞLU

AUTHORS: Aydan ENER SU

PAGES: 57-88

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1141005>

HALKA LATİN HARFLERİNİ ÖĞRETEN BİR MİZAH GAZETESİ: YENİ KÖROĞLU

ÖZ: Bir döneme ait anılar, o dönemde yaşayanlar tarafından paylaşılan ortak anılar olup o kuşağa ait belleğin şekillenmesini sağlamıştır. Bu belleğin yazı aracılığıyla kaydedilip haber ve bilgi şeklinde yayılmasında, geçmişin bugüne aktarılmasında medya/basın önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da yeni bir oluşum sürecine giren Türkiye'de pek çok unsurla birlikte yazı, ulusal ve kültürel kimliğin oluşturulmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada da Türk kültür tarihinde önemli bir süreç olan yazı devriminin oluşum sürecinin, inkılapların halka tanıtılmasında ve halkın yenilikleri özümsemesinde önemli bir rol oynayan *Yeni Köroğlu* adlı mizah gazetesine nasıl yansıdığı sorusunun yanıtı aranmıştır. *Yeni Köroğlu* adlı mizah gazetesi, eski harfli Türkçe ile yayımlanmaya başlayıp Latin harflerinin kabulünden sonra eski ve yeni harflerin bir arada kullanılmasıyla yayımlanmaya devam etmiştir. Gazete, yeni harflerin ve rakamların öğretilmesinde eğitici bir yol izlemiş olup halkın yenilikleri öğrenmesini kolaylaştırmak için çeşitli müsabakalar düzenlemiştir. Düzenlenen bu müsabakalardan sonra gazetede yayımlanan okuyucu mektupları gazetenin halka sağladığı yararı göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Latin Harfleri, mizah gazeteleri, *Yeni Köroğlu*.

A Humor Newspaper That Teaches Latin Letters to The Public: *Yeni Koroglu*

ABSTRACT: Memories of a period are collective memories shared by those who lived in that period, and they have shaped the memory of that generation. The media/press has played an important role in the recording of this memory through writing and spreading in the form of news and information, and transferring the past to the present. It was influential in the creation of national and cultural identity along with many other factors after the proclamation of the Republic in Turkey that went through a new formation process. This study will examine how the humor newspaper *Yeni Koroglu* reflects the process of formation of the writing revolution, which is very significant in the history of Turkish culture and had an important role in introducing the reforms to the public and internalizing them. *Yeni Koroglu* started to be published in Turkish with old letters and continued to be published with the use of old and new letters together since the formal adoption of Latin alphabet. The newspaper followed an educational path in teaching new letters and numbers, and thereby organizing various competitions to make it easier for the public to learn innovations. The reader letters published in the newspaper after these competitions are highly important in terms of showing the benefit of the newspaper to the public.

Keywords: Latin letters, humor newspapers, *Yeni Koroglu*.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
47. SAYI / VOLUME
2020-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr.
Aydan ENER SU

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni.
Fen-Edeb. Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

aydanenersu@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3693-2729

Gönderim Tarihi
Received
13.01.2020

Kabul Tarihi
Accepted
01.05.2020

Atıf
Citation
ENER SU, Aydan (2020), "Halka Latin Harflerini Öğreten Bir Mizah Gazetesi: *Yeni Köroğlu*", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (47) 57-88.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir oluşum sürecine giren Türkiye'de pek çok unsurla birlikte yazı, ulusal ve kültürel kimliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. *Kültürel Bellek* adlı çalışmasıyla tanınan Jan Assman, kültürel belleğin, büyük ölçüde grup içinde anlamlı olarak kabul edilen şeylerle özdeş olduğunu ancak yazıyla ilk kez kelimenin tam anlamıyla bağımsızlaşma ve iletişimin dış alanının karmaşıklaşmasının ortaya çıktığını belirtmiştir. Böylelikle belli bir dönemin geleneksel ve iletişimsel anlamını aşabilen, aynı zamanda bireysel belleğin ya da bilincin ve iletişim alanının ötesine geçen bir bellek oluşmasının mümkün olduğuna değinmiştir (2018: 29-30).

Cumhuriyet dönemi mizahı için ilk evreyi belirleyen 1928 yılı önemli bir dönemeçtir (Öngören, 1983: 87). Türklerin Latin alfabesiyle tanınmasından Latin harflerinin kabulüne (3 Kasım 1928) kadar geçen süreci değerlendirdiğimizde Tanzimat döneminden (1839) itibaren Avrupa ile temasların artmasıyla Fransızcanın öğrenildiği böylelikle de Latin yazısının Türkler arasında yayılmaya başlandığı görülmüştür. Kırım Savaşı'yla (4 Ekim 1853-30 Mart 1856) birlikte Türk toplumuna giren telgraf da Latin harflerinin dilimizde yarı-resmî bir uygulama alanı olmuştur. Bilal Niyazi Şimşir, *Türk Yazı Devrimi* adlı çalışmasında bu konuda

Telgraf önce yepyeni bir dil kapitülasyonu ile Türkiye'ye gelir. Telgraftı getirenler, Türkçenin telgraf haberleşmesine elverişli olmadığını ileri sürerler ve Osmanlı Devleti'ne Fransızca'yı telgraf dili olarak kabul ettirirler. Buna tepki olarak Mustafa Efendi adında bir Türk çıkar, Latin harfleri temeline dayanan Türkçe ilk Mors alfabesini yapar. Bunu uygulamaya da koyar. Kendi buluşu bu alfabeyle 16 Ağustos 1855'te Edirne telgraf merkezinin ilk açıldığı gün ilk Türkçe telgraftı çeker. Mustafa Efendi'nin hazırladığı Türkçe Mors alfabesi, Latin yazısı temeline dayanır... Özellikle uluslararası telgraf yazışmalarında Türkçe Latin harfleriyle yazılır. Bu uygulama telgraftın Türkiye'ye girdiği 1855 yılından Türk yazı devriminin yapıldığı 1928 yılına kadar 73 yıl sürer (1992: 34) demıştır.

Latin harflerinin¹ kullanımı yalnızca telgrafla kalmamış uluslararası ticaret, turizm, diplomasi gibi alanlarda da uygulanmıştır. Bu yıllarda Arnavutların Latin harflerini alma isteği çeşitli görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. Müslüman bir grup, Arnavutları kâfir olarak; İttihatçılar, Türkçüler bölücü olarak değerlendirirken Latin yazısı taraftarı aydınlar ise Arnavutları örnek olarak görmüştür. II. Meşrutiyet döneminde alfabe tartışmaları yeniden gündeme gelmiştir. Islahatçılar Arap yazısının ıslah

¹ Latin harflerinin kullanım alanları, Latin harfleri hakkındaki görüşler, Enver Paşa yazısı, Latin harflerinin Türk ülkelerine yayılma süreci hakkında bakınız İnan, 1991: 79-83; Şimşir, 1992: 36-55; Ayhan, 2009: 156-178.

edilerek kullanılmasını önermiş, Türkçüler bir kültür altında birleşme hedefinde oldukları için Arap alfabesini kullanmak gerektiğini savunmuşlardır. Bu süreçte yazı ıslahatı yapılmaya da çalışılmıştır. Yeni yazıyı Enver Paşa orduda uygulamayı denemiş ancak başarılı olamamıştır. 1918’de ilk kez Yakut Türkleri tarafından kabul edilen Latin alfabesi zamanla diğer Türk ülkelerine yayılmıştır. 1861’den itibaren Türk basınında Latin harfleri üzerine tartışmalar başlamış, 1925 yılına kadar devam eden bu tartışmaların 1925’te Şeyh Said Ayaklanması nedeniyle azaldığı görülmüştür. Uzun zamandır devam eden yazı sorunu 1926’da yeniden alevlenmiştir. Bunda “26 Şubat 1926’da Bakü’de gerçekleştirilen Uluslararası Türkoloji Kongresi’nin etkisi olmuştur. Bu kongrede Türk toplumların Arap yazısını bırakıp Latin yazısını almaları konusu görüşülen en önemli konulardan biri olmuştur” (Şimşir, 1992: 74). Gazi Mustafa Kemal bütün bu gelişmeleri yakından izlerken bu önemli inkılâbın Enver Paşa’nın yazı deneyimi gibi olumsuz sonuçlanmaması için doğru zamanı beklemiştir. Şimşir’in bu konudaki tespitleri dikkate değerdir:

Bu ertelemenin bilinçli bir zamanlamanın sonu olduğu kuşkusuzdur. Atatürk, bu önemli devrimin başarısını rastlantıya bırakmak istememiştir. Devrimin başarısı önceden güvence altına alınmıştır, denilebilir. Halifeliğin kaldırılmasıyla, Latin harflerinin şeriate aykırı olduğu yolunda fetva vermeye kalkışabilecek bir makam ortadan kaldırılmıştır. Eski İttihatçıların ve Terakkiperver Fırka ileri gelenlerinin sahneden silinmeleriyle harf devrimini siyasal amaçlarla sömürebilecek olanlar, etkisiz duruma getirilmişlerdir. Tekkelerin, türbelerin kapatılması, harf devrimine karşı direnebilecek gerici yuvaların ortadan kaldırılması anlamı da taşıyordu. Uygar dünyanın yasaları, giysileri, şapkası, takvimi, saati ve rakamları alındıktan sonra alfabesini de benimsememek için bir mantıki neden kalmıyordu artık. Kısacası 1923-28 yıllarında harf devrimi için elverişli ortam hazırlanmıştı, denebilir. Ancak böyle bir ortamın hazırlanmasından sonradır ki harf devrimine sıra gelmişti. (1992: 57)

1927’de hükümet, Latin harflerinin alınmasına karar verdikten sonra resmî olarak hazırlıklara başlanmış ve “Yeni Türk alfabesini hazırlaması için Dil Encümeni kurulmuştur. Falih Rıfkı Atay 1 Ağustos 1928’de Dolmabahçe Sarayı’nda Gazi Mustafa Kemal’e yeni Türk alfabesini sunduktan sonra 9 Ağustos 1928 gecesi düzenlenen bir partinin ilerleyen saatlerinde, Gülhane söylevinde Mustafa Kemal, Türk yazı devriminin gerçekleştirileceğini açıklamıştır” (Şimşir, 1992: 83-163). Mustafa Kemal’in bu söyleviden itibaren yurttan âdeti harf seferberliği ilan edilmiş ve çeşitli hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. “Bütün süreli yayınlar, kendi dönemlerini değişik ölçülerde aksettirirler.” (Polat, 2005: 26). Bu nedenle kendi

dönemini yansıtan, bu çalışmanın da malzemesini oluşturan, *Yeni Köroğlu*² gazetesi tanıtıldıktan sonra harf seferberliği hazırlıklarının neler olduğu, halkın yeni harflere nasıl alıştırıldığı belirtilen gazete üzerinden değerlendirilmiştir.

1.Resim: *Yeni Köroğlu*, 28 Nisan 1928, S.1

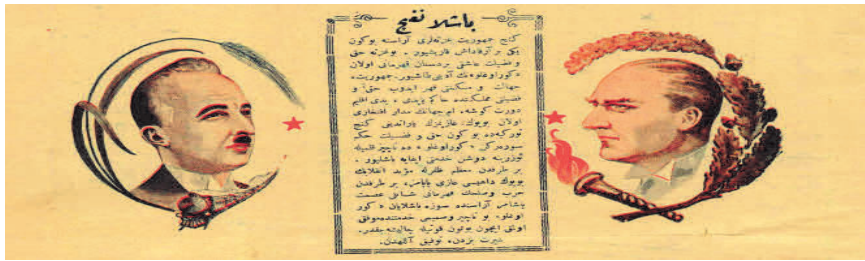
Cumhuriyet dönemi mizah gazetelerinden *Yeni Köroğlu*'nun, ilk sayısı 28 Nisan 1928 Cumartesi, ulaşılabilen son sayısı olan 96. sayı ise 27 Mart 1929 Çarşamba günü yayımlanmıştır. *Cumartesi ve çarşamba günleri çıkar, siyasi mizah halk gazetesi* olarak tanıtılan gazetenin müdürlüğünü ve başyazarlığını Burhan Cahid (Morkaya) yapmıştır. Gazetenin başyazarı dışında yazar kadrosu hakkında bilgi verilmemiştir. İdarehanesi ve matbaası Cağaloğlu yokuşunda daire-i mahsusa olarak belirtilen *Yeni Köroğlu*'nun nüshası 3 kuruş, seneliği 104 nüsha olup Türkiye için senelik üç, altı aylık 1,5 lira, ecnebi için seneliği 6, altı aylığı 3 liradır. Ecnebi memleketler için Amerikan doları kabul eden gazetenin seneliği 3 dolar, altı aylığı 2 dolardır. Dört sayfa, üç sütundan oluşan gazetede yazılar imzasız olarak yayımlanmıştır. Gazetede bazı karikatürlerde *Ratip* imzası görülmüştür. Karikatürlerin yanı sıra hemen her sayfada fotoğraflara da yer verilmiştir. Bir sayısı dört sayfadan oluşan gazetenin yayımlanan nüshalarının içeriğini yeni harfler, halkın yeni harflere ilgisi, cehalet, eğitim, fakirlik gibi çeşitli konulardaki haber yazısı (273), karikatür (85), ilan (54), reklam (40), şiir (37), mektup (25), fıkra (17), muhavere (14), fotoğraf (13), atasözü (8), deneme (7), kupon (7), eleştiri (3), açıklama yazısı (3), söyleşi (3), mâni (2), hikâye (1), makale (1) oluşturmuştur.

“Başlangıç” yazısında yer alan *hak ve fazilet âşıkı bir destan kahramanı olan Köroğlu'nun adını taşıyor* cümlesiyle gazetenin adının nereden geldiği açıklanmış, aynı zamanda gazetenin ilk sayfasındaki birbirine bakan ve gülümseyen iki erkekten oluşan kapak klişesinin sol tarafındaki erkek figürünün de Köroğlu'nu simgelediği görülmüştür.

² Gazete hakkında bilgi için Ener Su, 2017: 284-286; 1622-1694.

Türk toplumunun belleğindeki Köroğlu'na bakıldığında ünlü hikâyenin kahramanı Köroğlu'nun gerçek kimliğiyle bir halk şairi ve Celâli reisi olup adını ilk dile getiren ve bir eşkıya olarak ününü belirten Türk yazarı ise 17. yüzyılın tanınmış seyyahı Evliya Çelebi'dir. Boratav, halkın geleneğinin Köroğlu'nda zalimleri cezalandıran, fakirleri koruyan, eşitlik ve adalet düzeni kurmayı deneyen ideal bir kahraman görmek istediğini ve onun adının destanlaşmasında halkın bu özleminin de büyük payı olduğunu belirtmiştir.³ Gazetenin içeriğinin, halkın geleneğindeki ideal kahramanın özellikleriyle örtüştüğü görülür.

Yeni Köroğlu, *Muazzam zaferle müebbed-i inkılâbın büyük dâhisi* Gazi Mustafa Kemal'in, *harb ve sulhün kahramanı şanlı İsmet Paşa'nın* yaptıklarından övgüyle bahseder, *genç Türkiye'de bugün hak ve fazilet hükm sürerken "Köroğlu" da naçiz kalemiyle üzerine düşen hizmeti ifaya başlıyor* açıklamalarıyla Yeni Türk devletinin ve Cumhuriyet'in destekçisi olarak yayımlanmaya başladığını duyurmuştur. Halkın eğitiminden geçimine kadar pek çok konuya gereken hassasiyeti gösteren *Yeni Köroğlu* gazetesi Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkede gerçekleştirilen inkılâpların halka tanıtılmasında ve halkın yenilikleri özümsemesinde önemli bir rol oynamıştır.

2. Resim: *Yeni Köroğlu*'nun 28 Nisan 1928'deki 1. sayısının ilk sayfası.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkede gerçekleştirilen inkılâpların halka tanıtılmasında ve halkın yenilikleri özümsemesinde etkili olan *Yeni Köroğlu*, eski harfli Türkçe ile yayımlanmaya başlayıp Latin harflerinin ilanından itibaren eski ve yeni harflerin bir arada kullanılmasıyla yayımlanmaya devam etmiş ve 63. sayısından itibaren de yalnızca Latin harfleriyle yayımlanmıştır. Gazete, yeni harflerin, rakamların öğretilmesinde eğitici bir rol üstlenmiş olup halkın yenilikleri öğrenmesini/benimsemesini kolaylaştırmak için eski ve yeni bir arada kullanarak ödüllü yarışmalar düzenlemiştir. Bu yarışmaların halkın üzerinde ne kadar etkili ve yararlı olduğu gazetede yayımlanan okuyucu mektuplarından anlaşılmaktadır:

³ Köroğlu hikâyeleri, Köroğlu'nun kim olduğu, hangi etkenlerle destansı bir hikâye kahramanı olduğu hakkında bilgi için Boratav, 2014: 60-64.

Yeni Köroğlu'nun ilk sayısından itibaren eğitime önem verdiği, cehaletle mücadele edeceği sayfalarında yayımladığı yazılarından anlaşılmaktadır.

Genç Maarif Vekilimiz İyi Müjdelere Verdi

Millet Meclisinde- Bu yıl mekteplerde okuyan talebe 423 bini geçti, mekteplerin sayısı 66 bine vardı. Her köyde mektepler açtığımız zaman oh diyeceğiz.

-Var ol delikanlı, yüzlerce düşmanlarını memleketten kovan Türk Milleti cehalet düşmanını da boğduğu gün tam selamete çıkmış demektir. (Yeni Köroğlu. S.1, s.2)

Gazetenin ilk değindiği konulardan biri ülkede açılan okul sayısı ve bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısının artışıdır. Yazıda ülkenin tam anlamıyla selamete çıkabilmesi için yurdun düşmanlardan temizlenmesinin yetmediği cehaletin de ortadan kaldırılması gerektiği anlatılmaktadır.

Yeni Köroğlu'nun ilk sayısında eğitimle ilgili yazılardan birisi de öğretmenler hakkındadır:

[...] Genç maarif vekilimiz geçen gün millet meclisimizde yeni yetişen muallim ordusunun yaptığı fedakârane hizmetlerden tatlı tatlı bahsetti. Aza kanaat ederek okumaya susamış akıllı yavrularımızı yetiştiren muallimleri ne kadar takdir etsek azdır. Öyle muallimlerimiz var ki kendilerinden başka okumak bilmeyen kara cahil bireylerle dünya ile alakalarını kesmiş gibi çalışıp çabalıyorlar. Bize göre bu vazife cephede ateş içinde çalışmak kadar mukaddestir. (Yeni Köroğlu, S.1, s.4.)

“Genç Muallimler Meslek Arkadaşlarına Misafir” başlıklı yazıda İzmir Kız Lisesi öğretmenlerinin Salihli’ye eğitim amaçlı yaptıkları gezinti, gazete tarafından takdirle karşılanmış, öğretmenlerin maddî çıkar gözetmeksizin hatta kendi hayatlarını ikinci plana atarak dünyayla ilişkilerini kesmiş bir şekilde cahil kimseleri eğitmekle meşgul olmaları cephede ateş içinde çalışmak kadar kutsal sayılmıştır.

Yeni Köroğlu'nun ikinci sayısında yayımlanan fıkra cehaletin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir.

Fıkra: Var Git İzmir’e!

Bugünlerde aczleri tahakkuk eden memurların listesi hazırlandığı söyleniyor. Bu hazırlık bize şu fıkrayı hatırlattı: Eski devirde birçok memurların okuması yazması yoktu. Bazıları memuriyete girdikten sonra vazifelerine ait kelimeleri öğrenirler, işi idare ederlerdi. Mesela Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa bile adını 8 le 7 arasına

“—“ çekmek suretiyle yazardı. Böyle cahil polislerden biri de o zaman yolcu salonuna memur olmuş, İzmir’e giden yolcuları kaydediyormuş... Çalışa çalışa “İzmir” kelimesini öğrenmiş. Gel zaman, git zaman bir gün bu polisi “İzmir” masasından alıp “Trabzon” masasına vermişler. Biçare polis Trabzon yazmayı bir günde öğrenemediği için sıkılıp dururken bir yolcu gelmiş:

-Nereye gidiyorsun?

-Trabzon’a!

Zavallı polis çalışmış Trabzon kelimesini kıvıramayınca nüfus tezkiresinin üstüne koca bir İzmir yazıp uzatmış:

-Trabzon’a gidip de ne yapacaksın hemşeri haydi var git İzmir’e! (*Yeni Köroğlu*, S.2, s.2)

Gazetede ki fıkra, resmî görevde çalışan memurların bile okuma yazmayı yalnızca işlerini idare edebilecek kadar bildikleri hatta bazen görevleriyle ilgili şeyleri yazamayacak kadar cahil oldukları için görevlerini yerine getiremediklerini anlatmaktadır. Bu durum traji-komik bir şekilde ele alınmıştır. Halkın cahilliğinin boyutunu gösteren bu örnek, okuma yazma kolaylığı sağlayacak olan Latin harflerinin kabulünün gerekliliğini açıklamaktadır. Yazı sorununun iki aşamada çözülmesi planlanmış bu nedenle de önce uluslararası rakamların, hemen ardından da Latin harflerinin alınması düşünülmüştür. Bu iki inkılâp daha yasalaşmadan gazetelerde haberleri çıkmaya başlamıştır:

3. Resim: *Yeni Köroğlu*, 2 Mayıs 1928, S.2. s.3.

Yeni Köroğlu gazetesinin 2 Mayıs 1928’de yayımlanan ikinci sayısında kara tahtaya yeni rakamları yazan Köroğlu ve onu izleyen yardımcısı Ayvaz’ın karikatürünün altında “Frenk Rakamlarını Kabul İçin Mecliste

Laf Geçecekmiş!” başlıklı bir yazı yer almıştır. Bu yazıda Köroğlu, Ayvaz’a *Gel seninle şu Frenk harflerini öğrenelim de yarın öbür gün iş sahileşince gazete yazısı görmüş medrese çömezi gibi yabancı kalmayalım* diyerek hazırlıklara başlamıştır. Uluslararası rakamların kabulünün mecliste değerlendirileceği söylentisinin bile *Yeni Köroğlu* gazetesinin harekete geçmesinde etkili olduğu ve rakamları öğrenmeye başladığını göstermektedir. Gazete, uluslararası sayıların kabulünden sonra yayımlanan onuncu sayısında da öğrendiklerini okuyuculara aktarmaya başlamıştır.

Yeni Köroğlu’nun okuyuculara öğrenmeyi tavsiye ettiği ilk dersi rakamlar üzerine olup 30 Mayıs 1928’de yayımlanan 10. sayısında yer almıştır:

Yakında eski rakamlar hep değişecek. Şaşırmamak için şimdiden yavaş yavaş şu yeni rakamları öğrenmeye çalışınız. Alt alta yazıyoruz. Kâğıt üzerinde talim ediniz. (Yeni Köroğlu, S.10, s.4)

4. Resim: *Yeni Köroğlu*, 30 Mayıs 1928, S.10, s.4.

Bu yazıda öncelikle rakamların değişeceği hakkında bilgilendirme yapılmış sonrasında okuyuculara yeni rakamları öğrenmeleri tavsiye edilmiştir. Okuyucuların rakamları karıştırmaması için eski rakamların yeni karşılıkları altlarına yazılmış ve bunları yazarak çalışmaları istenmiştir.

Gazete yalnızca okuyucularına ders vermekle yetinmemiş yeni rakamları sayfalarında hemen uygulamaya da başlamıştır. 11. sayıdan itibaren gazetedeki rakamla ilgili unsurların yeni rakamlarla yayımlandığı, eski rakamların kaldırıldığı görülmüştür.

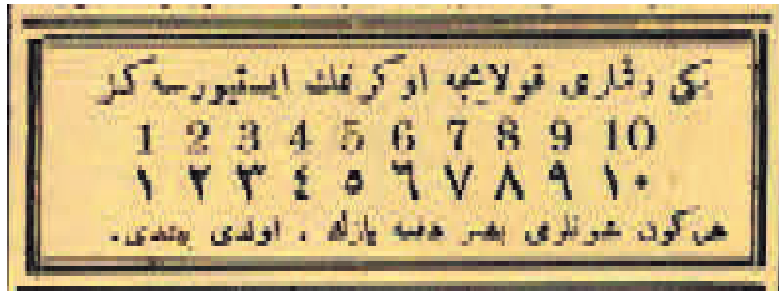
5. Resim: *Yeni Köroğlu*, 2 Haziran 1928, S.11, s.1.

Ancak halkın yeni rakamlara alışma sürecini göz önünde bulundurarak 9 Haziran 1928'de yayımlanan 13. sayısında eski ve yeni rakamları bir arada kullanmaya başlamıştır.

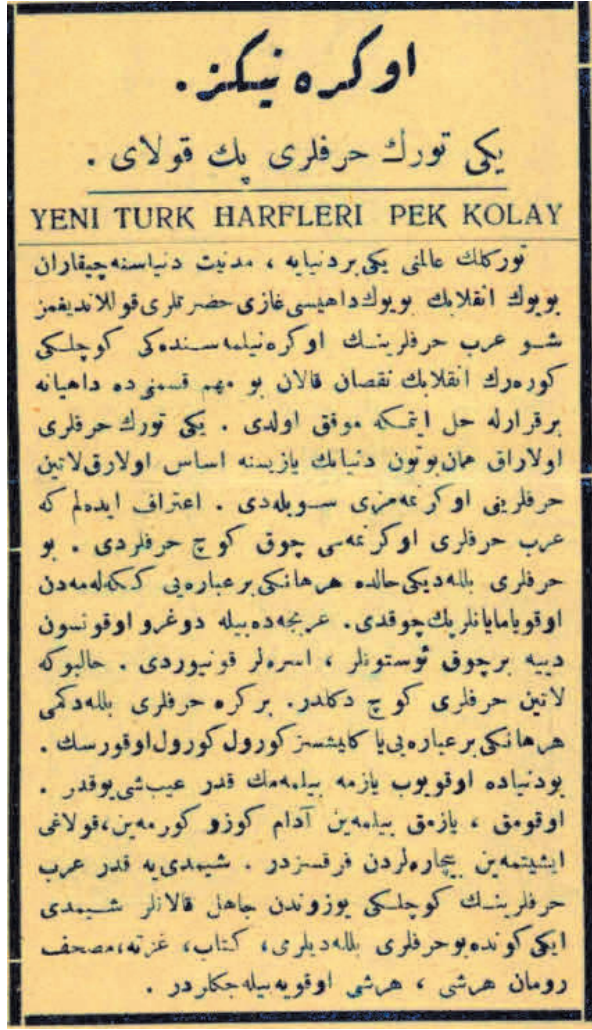
6. Resim: *Yeni Köroğlu*, 9 Haziran 1928, S.13, s.1.

16 Haziran 1928'de yayımlanan 15. sayıda gazetenin âdetâ ilkökul birinci sınıf öğretmenleri edasıyla okuyucularına *yeni rakamları kolayca öğrenmek istiyorsanız her gün beşer defa yazın oldu bitti* diyerek yeni rakamların nasıl öğrenileceği ile ilgili çalışma yöntemi hakkında bilgi verdiği görülmektedir:

7. Resim: *Yeni Köroğlu*, 16 Haziran 1928, S.15, s.1.

Gazi Mustafa Kemal'in 10 Ağustos gecesi Gülhane söylevinde Latin harflerinin alınacağını duyurmasından bir hafta sonra 18 Ağustos 1928'de yayımlanan *Yeni Köroğlu* mizah gazetesinin 33. sayısında eski harfle yazılan yeni Türk harfleriyle ilgili yazının başlığını aynı zamanda yeni harflerle yazarak Latin alfabesini ilk kez kullandığı tespit edilmiştir:

8. Resim: *Yeni Köroğlu*, 18 Ağustos 1928, S.33, s.3.

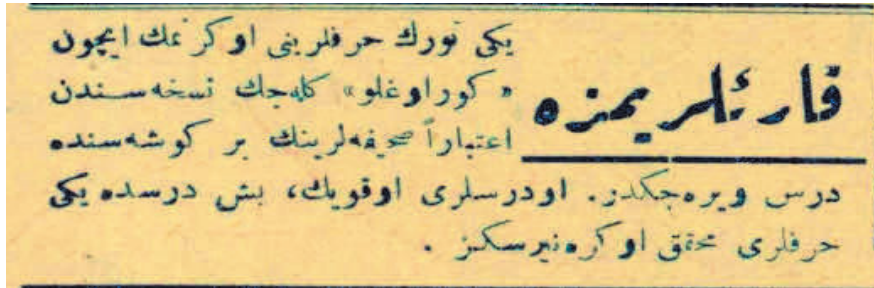
Öğreniniz Yeni Türk Harfleri Pek Kolay

Türklük âlemini yeni bir dünyaya, medeniyet dünyasına çıkaran büyük inkılâbın büyük dâhisi Gazi hazretleri kullandığımız şu Arap harflerinin öğrenilmesindeki güçlüğü görerek inkılâbın noksan kalan bu mühim kısmını da dâhiyane bir kararla hâl etmeye muvafık oldu. Yeni Türk harfleri olarak hemen bütün dünyanın yazısına esas olarak Latin harflerini öğrenmemizi söyledi. İtiraf edelim ki Arap harfleri öğrenmesi çok güç harflerdi. Bu harfleri bellediği hâlde herhangi bir ibareyi kekelemeden okuyamayanlar pek çoktu.

Arapça'da bile doğru okunsun diye birçok üstünler, esreler konuyordu. Hâlbuki Latin harfleri güç değildir. Bir kere harfleri belledin mi herhangi bir ibareyi yanlışsız gürül gürül okursun. Bu dünyada okuyup yazma bilmemek kadar ayıp şey yoktur. Okumak, yazmak bilmeyen adam gözü görmeyen, kulağı işitmeyen biçarelerden farklıdır. Şimdiye kadar Arap harflerinin güçlüğü yüzünden cahil kalkanlar şimdi iki günde bu harfleri bellediler mi, kitap, gazete, mushaf, roman her şey, her şey okuyabileceklerdir. (Yeni Köroğlu, S.33, s.3.)

Yeni Köroğlu okuyucularına Türklük âlemini medenileştiren büyük inkılâbın büyük dâhisi Gazi'nin Latin harflerini öğrenmek gerektiği hakkındaki tavsiyesini duyurmuş, Arap ve Latin harflerini öğrenme güçlüğü bakımından karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda Latin harflerini öğrenmedeki kolaylığına ve okuma yazma bilmemenin zorluğuna değinmiş, okuyucularını yeni alfabeyi öğrenmeye teşvik etmiştir.

Gazete 22 Ağustos 1928'de yayımlanan 34. sayısının 2. sayfasında bir ilana yer vermiştir. Bu ilanda gelecek nüshadan itibaren sayfalarında yeni Türk harflerini öğrenmek isteyenler için ders yayımlayacaklarını, dersleri okuyanların beş derste yeni harfleri öğreneceğini duyurmuştur.

9. Resim: *Yeni Köroğlu*, 22 Ağustos 1928, S.34, s.2.

Kârilerimize

Yeni Türk harflerini öğrenmek için Köroğlu gelecek nüshasından itibaren sayfalarının bir köşesinde ders verecektir. O dersleri okuyun, beş derste yeni harfleri muhakkak öğrenirsiniz. (Yeni Köroğlu, S.34, S.2)

Gazete aynı sayısında yeni Türk alfabesinin yazıldığı gibi okunduğuna, yeni alfabeyle Türkiye'nin aydın ve kültürlü kesiminin dili

olan İstanbul ağzı benimseneceği için de okumaya başlayanların İstanbullu gibi konuşacaklarına değinmiştir:

10. Resim: Yeni Köroğlu, 22 Ağustos 1928, S. 34, s.3.

Kargacık burgacık Arap harfleri yakında kalkacak. Yeni Türk harflerini herkes öğrenecek bunların öğrenilmesi kolaydır. Bir kere şekilleri belledikten sonra düpedüz okumaktan ibarettir. Nasıl konuşuyorsak öyle yazacağız. Artık Anadolu Rumeli şivesi de kalkacak. Herkes yazıldığı gibi okumaya başlayınca İstanbullular gibi ince konuşulacak. Hele elif beye yeni başlayan çocuklarımız bundan çok istifade edeceklerdir. Hiç okuma bilmeyenler de bu harfleri belle-yince gazeteleri, romanları her çeşit kitabı bülbül gibi okuyacaklardır. Bu işte şimdiye kadar hiç okumak yazmak bilmeyenler daha kârlı çıkacaklardır. Yeni harfleri bir hafta da öğrenseler hemen gazete, kitap okuyacaklar. Rusya'daki Türklerle Arnavutlar bu harfleri kabul ettikleri için oralarda okuma yazma bilenler bizden fazladır.

Bizim gibi istidadlı millete bunları öğrenmek birkaç günlük iştir. Ha bakalım. Yediden yetmişe kadar âlem cahil herkes kaleme kâğıda seferber olsun. (Yeni Köroğlu, S.34, s.3)

Hiç okuma-yazma bilmeyenlerin daha şanslı olduğunu belirten *Yeni Köroğlu*, Rusya'daki Türklerle Arnavutların Latin yazısını çok daha önce benimsediklerini hatırlatarak oralarındaki okuma yazma oranının bizdekinden fazla olduğuna, cahilliğin üstesinden gelebilmek için gencinden ihtiyarına herkesin kaleme kâğıda sarılması gerektiğine değinmiştir.

Halka Latin harflerini tanıtmaya, onları bu harflere alıştırmaya çalışan *Yeni Köroğlu*, içeriğini bir anda yeni harflerle düzenlemek yerine küçük küçük değişikliklerle halkın yeni harflere alışmasını sağlamıştır. Önceki kullanımlarında yalnızca haber başlığını yeni harflerle yazarken aynı sayının üçüncü sayfasında ilk kez Latin harfleriyle bir cümle kurar.

11. Resim: *Yeni Köroğlu*, 22 Ağustos 1928, S.34, s.3.

Gazetenin yeni harflerle yazdığı ilk cümle gazetenin yakında yeni makinesiyle daha güzel çıkacağı hakkındadır.

Yeni Köroğlu'nun 25 Ağustos 1928'de yayımlanan 35. sayısındaki karikatür orta yaş üstü halkın yeni harfleri öğrenmeye başlamasıyla ilgilidir. Karikatürde, duvarında eski harflerle mektep yazılı bir taş bina önünde sırtlarında okul çantası bulunan başı sarıklı imamdan fötr şapkalısına kadar bir grup insanın okula doğru gittiği ve *Köroğlu*'nun onlara baktığı görülmektedir. Karikatürün altında *imami, muhtari, Hacisi, Hocasi, yeni Harfleri öğrenmeğe başladı* yeni harflerle yazılmış aynı başlık eski harflerle de yazıldıktan sonra *Köroğlu- Haydi imam efendi, haydi mümeyyiz bey, haydi*

Müdür efendi, mektebe geç kalıyorsunuz, karışmam sınıfta kalırsınız ha! yazılmıştır.

12. Resim: 25 Ağustos 1928, S.35, s.1.

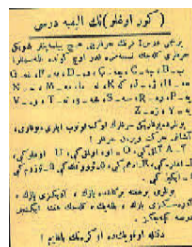

13. Resim: 29 Ağustos 1928, S.36, s.1.

35. sayıdaki karikatürün altında yeni harflerle yazılan başlıkta yazım ve imlâ hataları dikkati çekmektedir. Bu hatalar, henüz yasa kabul edilmeden kullanılmaya başlanan yeni alfabe için kabul edilebilir düzeydedir.

29 Ağustos 1928'de 36. sayıya yayımlanan karikatürde sandalye üzerine çıkmış bir erkek çocuğun masa üzerindeki yeni harflerin yazılı olduğu defterinden masanın karşısında oturan aksakallı dedesine yeni harfleri öğrettiği görülmektedir. Ayakta duran Koroğlu da onları izlemektedir. Karikatürün altında yeni harflerle *Yeni hareleri mekteplerde öğrenen çocuklar bu ghun dede lerine öğretiyorlar* başlığı altında eski harflerle *Dede-Ay evlad, dünya böyledir, sana eski elifbayı ilk defa ben öğretmiştim, yeni elifbayı da sen bana öğret!* yazılıdır. Bu yazıdaki bugün kelimesinin bu ghun şeklinde yazılması alfabenin son şeklini almadan önce “h harfinin k ve g seslerini inceltmek için kh/gh şeklinde” (Şimşir, 1992: 199) kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak Gazi Mustafa Kemal, halka yeni harfleri tanıtmak için çıktığı yurt gezilerinde bu kullanımın yazımı güçleştirdiğini görmüş ve halkın yakınmaları üzerine bu kuralı değiştirmiştir.

Yeni Koroğlu 25 Ağustos 1928'de okuyucularına yeni harflerin öğretilmesi konusundaki derslerine başlamıştır.

14. Resim: 25 Ağustos 1928, S.35, s.4.

Köroğlu'nun Elif Be Dersi

Birinci ders: Frenk harflerini hiç bilmeyenler şu yeni harfleri gelecek nüshamıza kadar üç günde bellesinler!

B, C, Ç, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, R, S, Ş, T, V, Y, Z

Bunlar da yukarıki harflerin önüne konup ileri, yukarı, aşağı hareket veren harfler:

A almak gibi, O olmak gibi, U uğlu gibi, I ıdare gibi, E ethem gibi, Ö övünmek gibi, Ü üzüm gibi, İ ikiz gibi.

Bunları bir hafta bir kâğıda yazın, adınızı yazın, adresinizi yazın, belleyin, gelecek hafta ikinci derse geçeceğiz.

Dikkatle okuyun da öğrenin bakalım. (Yeni Köroğlu, S.35, s.4)

Gazetenin bu derste alfabeyi iki ayrı grupta ele aldığı, birinci grupta yalnızca sessiz harfleri yazarken ikinci grupta *harflerin önüne konup ileri, yukarı, aşağı hareket veren harfler* diye tanımladığı sesli harfleri ve bunlarla ilgili birer örnek verdiği görülmüştür. Okuyucularına bunları bir hafta yazmasını ve öğrenmesini belirten gazete haftaya ikinci derse geçeceğini duyurmuştur.

Yeni Köroğlu, 36. sayısında okuyucularının geçen hafta yayımlanan dersi bitiremediklerini ve yeniden yazılmasını rica ettiklerini belirttikten sonra okuyucularının ilk sayfadaki resim altı yazıyı okumalarını istemiştir. Bu yazının ardından bir önceki sayıda yayımlanan dersin aynen tekrarlandığı anlaşılmıştır:

15. Resim: 29 Ağustos 1928, S.36, s.5.

Öğrenmeyenler, Öğrensin!

Kâhilerimiz geçen haftaki dersimizi bitiremediklerini harflerin bir kere daha yazılmasını rica ettikleri için yeni alfabeyi bir daha yazıyoruz. Zaten bunları öğrenince yazı okunur. Bunlara bakıp birinci sayfa resim altı yazımızı çıkarın bakalım. (Yeni Köroğlu, S.36, S.5)

Gazetenin hemen her sayısında yazı inkılâbıyla ilgili bir yazı ya da karikatüre yer verildiği görülmüştür. Bu karikatürlerden biri de gazetenin 1 Eylül 1928 tarihli sayısında yer almıştır:

16. Resim: 1 Eylül 1928, S.37, s.4.

Köroğlu-Ha gayret arkadaşlar, ha gözü açık Adana, ha akıllı fikirli İzmir, ha şeytana külah giydiren Samsun, ha gözünü sevdiğim Konya, ha ilk defa şapka giyen Kastamonu haydi çalışın, öğrenin de Bursa gibi, Tekirdağ gibi siz de aferin alın! (Yeni Köroğlu, S.37, s.4)

Kara tahta başındaki Köroğlu, bir sınıftaki şehirleri temsil eden erkeklere yeni harfleri öğretmekte, Adana, İzmir, Samsun, Konya, Kastamonu şehirlerine çalışıp Bursa ve Tekirdağ gibi olmasını öğütlemektedir. Mustafa Kemal, İstanbul'da yazı çalışmalarını başlattıktan sonra başöğretmen olarak yurt gezilerine çıkmıştır. Bu geziye 23 Ağustos'ta Tekirdağ'dan başlayıp Bursa'yla devam etmiş, İstanbul'dan sonra harf inkılâbını tanıtmak, yeni yazıyı öğretmek amacıyla gittiği ilk iki şehir olan Tekirdağ ve Bursa'dan buralardaki halkın kısa sürede yeni yazıyı benimsediğini ve kolayca öğrendiğini gördüğü için memnun olarak ayrılmış, bu durum diğer şehirler için de örnek teşkil etmiştir.

Gazi Mustafa Kemal'in Gülhane söylevinden itibaren âdeta harf inkılâbı seferberliği ilan edilen ülkede basına büyük bir sorumluluk düşmüştür.

Memleketin Her Köşesinden

Köroğlu'nun yazdığı yeni alfabe isteniyor. Makinelerimiz geceli gündüzlü yeni Türk harfleri elifbasını bastığı hâlde Anadolu'dan o kadar çok istek karşısında kalıyoruz ki günü gününe yetiştiremiyoruz. İki günde bir yeni alfabemizin dördüncü tabını çift makinelerde başladık. (Yeni Köroğlu, S.38, s.3)

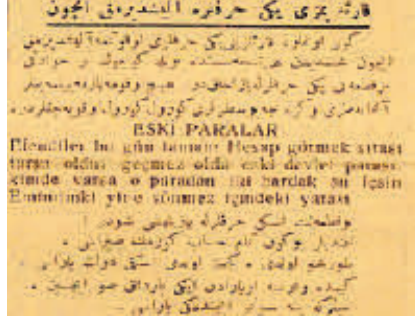
Gazi'nin iki yıl gibi kısa bir sürede herkesin yeni harfleri öğrenmesini istemesi, başöğretmen olarak yurt gezilerine çıkıp halka Latin harflerini öğretme çabası, başmüfettiş gibi herkesi denetlemesi henüz yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen halkta yeni harfleri en kısa sürede öğrenme isteği uyandırmıştır. Özellikle hiç okuma yazma bilmeyenlere yeni harfler umut olmuştur. Bu nedenle memleketin her köşesinden gelen yeni alfabe kitabı taleplerinin karşılanması çok zor olmuştur. Hatta devlet matbaası

yasa çıkarıldıktan sonra geceli gündüzlü çalışmasına rağmen kitap basımını yetiştiremediği için bazı kitapları tamamlanmasını beklemeden fasi-kül hâlinde dağıtmıştır.

Yeni Köroğlu'nun 39. sayısının kapak resminde Köroğlu'nun yayla-dan dönen köylüleri karşıladığı ve onlara yeni elif be kitapçığını dağıttığı bir görsele yer verilmesi dikkate değerdir. Aynı sayının üçüncü sayfasında da gazetenin halkı yeni harflere alıştırmaya çalışması yer almıştır:

17. Resim: 8 Eylül 1928, S.39, s.1.

18. Resim: 8 Eylül 1928, S.39, s.3.

Kâri'imizi Yeni Harflere Alıştırmak İçin

Köroğlu kâri'lerini yeni harfleri okutmaya alıştırmak için şimdiden her nüshasında böyle küçük bir havadisi bir kıtayı yeni harfle yazacaktır. Hiç okuma yazma bilmeyenler alfabemizi öğrenince bu satırları gürül gürül okuyacaklardır... (Yeni Köroğlu, S.39, s.3)

Bu çalışmada gazete okuyucuları Latin harflerine alıştırmak için eski paralar hakkındaki bir kıtayı hem yeni harflerle hem de eski harflerle vermiş, bundan sonra da her nüshasında eski ve yeni yazının bir arada kullanıldığı haber ve kıtalara yer vereceğini duyurmuştur.

Ağustos ayının ilk haftasından itibaren hızla yurdun dört bir tarafına yayılan yeni harfleri öğrenme isteği artık eski yazının ömrünü tamamladığını göstermektedir. Bu konuda *Yeni Köroğlu*'nun 12 Eylül 1928 tarihli 40. sayısının kapak resmi durumu özetlemiştir:

19. Resim: 12 Eylül 1928, S.40, s.1.

Bu görselde ufuktan Yeni Türkiye yeni inkılâplarıyla güneş gibi doğarken ön tarafta bir kağıt arabası içinde saltanatı ve halifeliği temsil eden kişiler ülkeyi terk etmekte; Arap harfleri de koşarak onlarla birlikte yurdu terk etmek için onlara yetişmeye çalışmakta, Köroğlu da Türk milletinin çağdaşlaşmasına engel olan bu unsurların gidişini keyifle izlemektedir.

25-29 Ağustos 1928'de gerçekleştirilen Dolmabahçe toplantılarında mebuslar yeni alfabe dersi almış ve sınavdan geçirilmiştir. Bu çalışmaların ardından Mustafa Kemal başöğretmen olarak yurdu dolaşırken İsmet Paşa da başka bir bölgede öğretmenlik yapmak için hazırlanmıştır. Yeni harfleri öğrenen herkesin bilmeyenlere öğretmekle mükellef olduğu bu süreçte mebuslar da seçim bölgelerine giderek yeni yazı konusunda halkı aydınlatmıştır. Bu konu hakkında gazetede çıkan “Mebuslar Köylere, Kasabalara Dağılıyorlar” başlıklı yazı da bu durumu kanıtlar niteliktedir:

*Mebuslar Köylere, Kasabalara Dağılıyorlar
Yeni Harfleri Herkes Öğrenecektir.*

Başta Gazi babamız olduğu hâlde bütün mebuslar intihab dairelerine gidip köy köy, kasaba kasaba gezip halka yeni Türk yazılarını öğretecekler. Her okumuş, her öğrenmiş bilmeyene, öğrenmeyene, cahil kalana yeni harfleri öğrettikçe çok değil yılına varmaz memlekette okumamışların yekûnu azalır. Köroğlu elinden geldiği kadar halkı uyandırmaya çalışıyor. Gazetesinde çalıştığı gibi kâğıdı fiyatına 5 kuruşa alfabe yazdı, dağıttı. Binlerce nüsha Anadolu'ya gitti. Daha da gidiyor. Mebus beyler gidip imtihan etmezden evvel Köroğlu alfabesinden bir tane alıp öğrenin. Bize dua edersiniz (Yeni Köroğlu, S.40, s.2)

şeklinde bir haber çıkmıştır. Bu haber yazısı herkesin canla başla yeni harfleri öğretmek için uzun uğraşlar verdiğini göstermektedir. Tavandan tabana yayılan bu inkılâbın gerçekleşmesi için ciddi emek sarf edilmiştir.

Yeni harfleri Anadolu'ya yaymak için önce öğretmen yetiştirilmesi bunun için de öğretmen okulunda kurs açılması planlanmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati, Ankara'da Muallimler Birliği'nin IV. Kongresi'nde yeni yazı hakkında konuştuktan sonra öğretmenler yeni Türk yazısını öğrenmek ve öğretmek için ant içmişlerdir (Şimşir, 1992: 166-174). Özellikle aydın kesimin en kısa sürede yeni harfleri öğrenerek yurdun en ücra köşesindeki halka kadar öğretmesine karar verilmiş, Türk alfabesi kanunu çıkana kadar okulların açılmasının bir ay ertelenmesi uygun görülmüştür. Bu duruma değinen bir yazıya gazetenin 41. sayısında yer verilmiştir:

Yeni Yazıları Öğrenmeyen Muallimlere İş Verilmeyecek

Yeni yazıları öğrenmek için açılan kurslara devam eden bir muallim yolda talebesinden bir afacana rast geldi. Çocuk muallimini hürmetle selamlayıp sordu:

-Muallim efendi, mektep ne zaman açılacak! Kendi dersine geç kalmamak için endişe eden muallim telaşlı telaşlı yürürken cevap verdi:

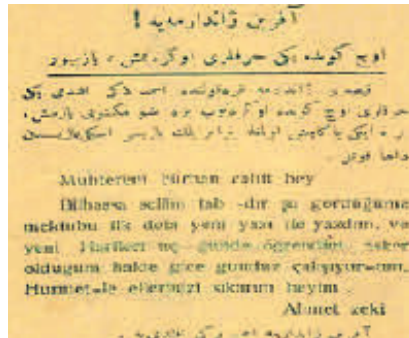
-Ne aceleniz var çocuğum, dur bakalım, size okutacağımızı biz öğrenelim de! (Yeni Köroğlu, S.41, s.2)

Yazıda yeni harfleri öğrenmek için kurslara devam eden bir öğretmen ve öğrencisi arasında geçen konuşma yer almıştır. Okullarda yeni harfle öğretim yapılması için öncelikle öğretmenlerin yetiştirilmesi, gerekli eğitimleri alan öğretmenlerin öğrencilere öncelikle yeni harfleri öğretmesi sonrasında o yılın müfredatının işlenmesi kararı alınmıştır. Bu yüzden okulun ne zaman açılacağını soran öğrenciye yeni harfleri öğrenmek için kursa giden öğretmenin cevabı *ne aceleniz var çocuğum, dur bakalım, size okutacağımızı biz öğrenelim de* şeklinde olmuştur.

Yeni Köroğlu'nun 15 Eylül 1928'de yayımlanan 41. sayısında alfabenin bugünkü hâline en yakın şekilde ilk kez yayımlandığı görülmüştür. Gazetede yayımlanan alfabede yalnızca ğ ve ö harfleri yer almamaktadır.

20. Resim: 15 Eylül 1928, S.41, s.3.

21. Resim: 15 Eylül 1928, S.41, s.3.

Yeni Köroğlu yazı inkılâbı konusunda halka ders vermekle kalmamış okuyucuların gönderdiği yazı çalışmalarını da (21. Resim) sayfalarında yayımlayarak yeni harfleri öğrenenleri onurlandırmıştır.

Yeni Köroğlu'nun 42. sayısında Mustafa Kemal'in halka Latin alfabesini öğretirken çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir:

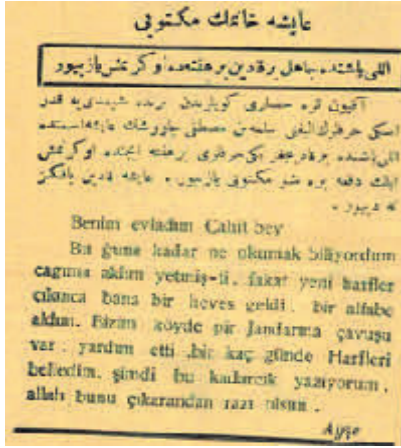

22. Resim: 19 Eylül 1928, S.42, s.4.

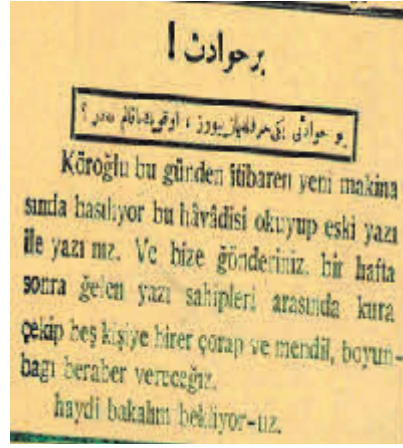
Gazi Baba Yeni Harfleri Öğretmek İçin İbtidai Hocası Gibi Halk Arasında Çalışıyor.

Köroğlu-Ey büyük kalpli, büyük düşünceli Gazi babamız sen bize rehber olduğça biz en güç şeyleri bile yaparız. Göreceksin bak yılbaşına kadar, bütün millet bu harfleri öğrenecek! (Yeni Köroğlu, S.42, s.4)

Gazi Mustafa Kemal, Latin harflerini önce kendisi öğrenmiş sonra da Türk milletinin öğrenmesi için âdeta harf seferberliği ilan etmiştir. Gazi'ye güveni tam olan halkta, özellikle daha önce hiç okuma yazma öğrenmemiş insanlarda cahillikten kurtulma umudu doğmuş, bu umut yaşlısından gencine tüm ulusta büyük bir coşkunun yaşanmasını sağlamıştır. Bu coşku *Yeni Köroğlu* mizah gazetesine gönderilen okuyucu mektuplarından daha açık anlaşılmaktadır:

23. Resim: 22 Eylül 1928, S.43, s.3.

24. Resim: 22 Eylül 1928, S.43, s.3.

Gazetenin 22 Eylül 1928'deki 43. sayısında yayımlanan mektupta elli yaşında cahil bir kadın olan Ayşe Hanım eskiden okuma yazma bilmediğini yeni harflerle birlikte okuma-yazma hevesine kapılarak bir haftada ne öğrendiğini yazmıştır.

Aynı sayıda gazetenin artık yeni makineyle basılacağı ve yeni harflerle yazılan bu haberi eski yazıyla yazıp gönderenlerden beş kişiye hediyeler verileceği duyurulur.

26 Eylül 1928'deki *Yeni Köroğlu*'nun 44. sayısında gazete, okuyucularına "Köroğlu'nun Fıkraları, Latifeleri, Hikâyeleri" başlığıyla bir kitap yayımladıkları müjdesini vermiştir.

Müjde!

Yeni Harfleri Öğrenenlere Hediye

Yeni harfleri belleyip idman yapmak, okumayı kuvvetlendirmek hem de tatlı bir vakit geçirmek için Köroğlu kıymetli muharrirlerini iki hafta geceli gündüzlü çalıştırıp gayet güzel, işitilmemiş, güldürücü, nükteli küçük fıkraları toplamış ve bunları bir kitap hâlinde "Köroğlu'nun Fıkraları, Latifeleri, Hikâyeleri" ismi altında, 25 kuruş fiyatla masrafi fiyatına kütüphanelere tevzî etmiştir. Bu eğlenceli kitabın kabında Köroğlu'nun hakiki ve renkli bir resmi de vardır. Bu eğlenceleri, fıkraları okuduktan sonra artık herkes yeni harflerden diploma almış sayılır. (Yeni Köroğlu, S.44, s.3)

Gazete, halkın yeni harfleri öğrenip çalışma yapması, okumalarını kuvvetlendirmek ve hoş vakit geçirmeleri için *Köroğlu* muharrirlerini iki hafta geceli gündüzlü çalıştırarak güzel, işitilmemiş, güldürücü,

nükteli küçük fıkraları topladığını ve bunları bir kitap hâlinde yayımladığını duyurur:

25. Resim: 26 Eylül 1928, S.44, s.3

26. Resim: 26 Eylül 1928, S.44, s.4.

26. resim Edirne hapishanesindeki mahpuslar Latin harflerini öğrenirken çekilmiştir. Hiçbir Türk vatandaşının harf inkılâbından uzak kalması için cezaevlerindeki tutuklulara bile yeni yazı dersleri verildiği anlaşılmaktadır.

29 Eylül 1928'de yayımlanan *Yeni Köroğlu*'nun kapak resminde bir grup erkek kahvehanede oturmuştur. Bu erkeklerden biri elindeki gazeteyi okumakta, nargile için imam da onu dinlemektedir.

27. Resim: 29 Eylül 1928, S.45, s.1.

28. Resim: 29 Eylül 1928, S.45, s.4.

*Dün kahvelerde imam okur halk dinlerdi şimdi aksine
Dün kahvelerde imam efendi okur halk dinlerdi, şimdi halk da
okuyacak imam da!*

*Köroğlu- İmam Efendi, eski harflerin çapraşıklığından millet
bir türlü okuyamamıştı bak şimdi bir haftada nasıl söktüler gürül
gürül okuyorlar ha gayret sen de! (Yeni Köroğlu, S.45, s.1)*

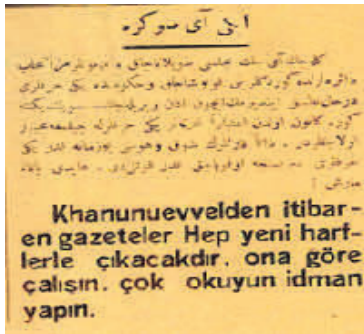
Eskiden uzun bir eğitim sürecine rağmen Arap harflerini okuyabilen belli bir grubun üstünlüğü söz konusu iken Latin harflerinin okuma-yazmayı kolaylaştırmasıyla pek çok insan okuryazar hâle gelmiştir.

Yeni harfleri bilmenin işte böyle faydası var yazılı karikatürde elinde top olan çocuk ve arkadaşı konuşur. Çocuklar arasında geçen konuşmada elinde top tutan çocuğun, babasına iki günde yeni harfleri öğrettiği için top ve futbol ayakkabısı aldırdığı yazılmıştır.

29 Eylül 1928'de gazetede yayımlanan bir haberde gelecek ay Millet Meclisi'nin toplanıp harf inkılâbı hakkındaki gözlemlerini değerlendireceği ve aralık ayından itibaren de gazetelerin yeni harflerle çıkma zorunluluğu getirileceği yazılmıştır:

İki Ay Sonra

Gelecek ay Millet Meclisi toplanacak, mebuslarımız intihab dairelerinde gördüklerini konuşacak ve hükümet de yeni harfleri derhal tatbik ettirmek için izin verilecek. Söylendiğine göre Kanun-ı evvelden itibaren gazeteler yeni harflerle çıkmaya mecbur olacaklardır. Zaten kâri'lerin şevk ve hevesi bu zamana kadar yeni harfleri serbestçe okuyacak kadar kuvvetlidir. Haydi bakalım marş! (Yeni Köroğlu, S.45, s.4)

29. Resim: 29 Eylül 1928, S.45, s.4.

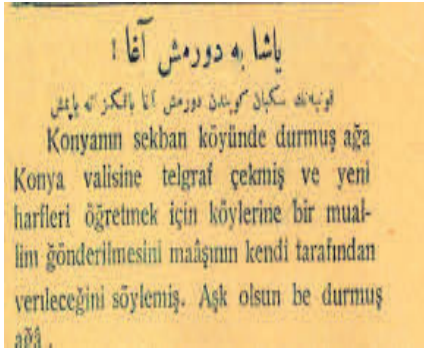

30. Resim: 3 Teşrinievvel 1928, S.46, s.4.

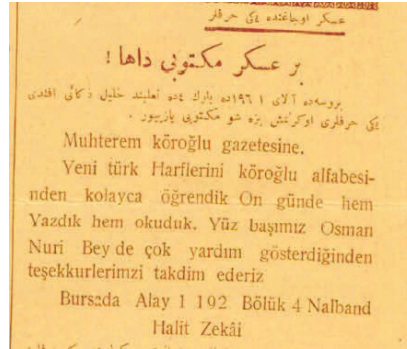
Harf inkılâbının gerçekleştirilmesinde basına büyük görev düşeceği, yeni yazının halk arasında yayılmasında en etkili aracın basın olduğu anlaşılmıştır. Dönemin basınının İstanbul'da toplanması diğer bütün inkılâpların Ankara'da başlatılmasına rağmen harf inkılâbının İstanbul'da başlatılmasında etkili olmuştur. 3 Kasım 1928'de yürürlüğe giren Türk harfleri yasasına göre Türk basınının 1 Aralık 1928'de yeni yazıya geçmek zorunda olduğuna karar verilmiştir. Diğer kurumlarda yeni yazıya geçiş biraz daha uzun bir süreci kapsamasına rağmen basına bir ay içinde yeni yazıya geçme zorunluluğu getirilmesi halkın yeni harflere alışma sürecini hızlandırma düşüncesiyle yapılmıştır.

Devlet görevlilerinden halka kadar yeni harfleri öğrenen, ders gören herkes yeni yazıdan sınav olmuştur. Özellikle halka ders öğretecek olan öğretmenlerin yeni yazıyı herkesten kısa sürede ve en iyi şekilde öğrenmesi gerekmiştir. Otuzuncu resimde yeni harflerden sınav olacak öğretmenler sınava çalışmaktadır.

Halkın öğrenme isteği gazetedeki haberlerden, gazeteye neredeyse her gün farklı bölgelerden gönderilen okuyucu mektuplarından daha iyi anlaşılmaktadır. Aşağıda Konya, Bursa, Ayvalık, Giresun ve hangi şehirden geldiği bilinmeyen okuyucu mektuplarının görsellerine yer verilmiştir. Konya'nın Sekban köyündeki Durmuş Ağa adlı bir şahıs valiye bir mektup yazarak köylerine yeni harfleri öğretmek için bir öğretmen gönderilmesi talebinde bulunmuş ve öğretmenin maaşını kendisinin karşılayacağını açıklamıştır. Bu mektup özellikle hiç okuma yazma bilmeyenler için yeni yazıyı öğrenme, cahillikten kurtulma umudunun nasıl yayıldığını gösterir. Öğrenme ateşine tutulan halkın kendi imkânlarını da bu istek uğruna harcamaya gönüllü olduğu anlaşılmaktadır.

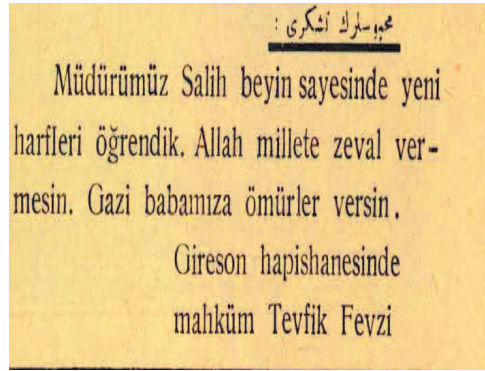
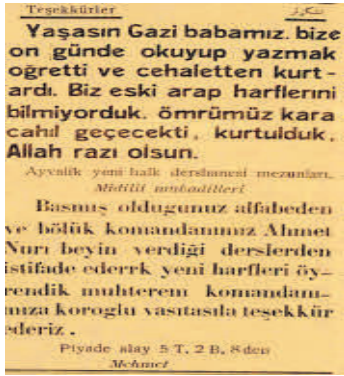
31. Resim: 6 Teşrinievvel 1928, S. 47, s.2.

32. Resim: 13 Teşrinievvel 1928, S.49, s.3.

Bursa'dan gönderilen ikinci mektupta asker olan Halit Zeki adlı kişi *Yeni Köroğlu* gazetesi sayesinde yeni Türk harflerini kolayca öğrendiğini yazmıştır. Ayrıca harfleri öğrenmesinde Yüzbaşı Osman Nuri Bey'e kendisine yardımcı olduğu için teşekkür etmektedir.

Ayvalık yeni halk dershanesi mezunları Midilli mübadilleri tarafından gönderilen mektup, halkı cahillikten kurtaran Gazi Baba'ya teşekkür için yazılmıştır. Gazi Mustafa Kemal, yalnızca yasayla bir inkılâp gerçekleştirmemiş daha yasa yürürlüğe girmeden öğrendiği yeni harfleri halka öğretmek için yurt gezilerine çıkmıştır. Bu gezilerde yeni harfleri öğretmiş, sınavlar yapmış ve yeni alfabeyi öğrenmenin kolaylığını anlatarak halkın içindeki öğrenme isteğini tutuşturmuştur.

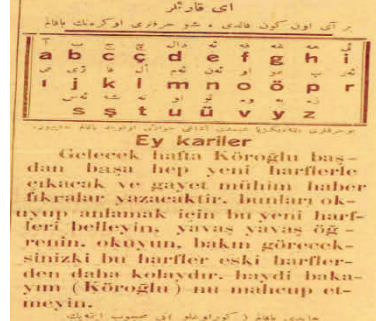

33. Resim: 3 Teşrinisâni 1928, S.55, s.3. 34. Resim: 14 Teşrinisâni 1928, S.58, s.3.

33. resimdeki Piyade Mehmet Bey tarafından gönderilen mektupta da yine alfabe yayımlayan *Yeni Köroğlu* gazetesine ve askerlerine ders veren bölük kumandanı Ahmet Nuri Bey'e teşekkür edilmiştir.

34. resimdeki mektup ise Giresun hapishanesi mahkûmlarından Tevfik Fevzi Bey tarafından gönderilmiştir. Tevfik Fevzi müdürleri Salih Bey sayesinde yeni harfleri öğrendiğini yazmış ve Gazi Baba'ya uzun ömürler dilemiştir. Bu mektup harf inkılâbının yayılmasının ne kadar planlı ve programlı olduğunu gösterir. Bu plan sayesinde hiçbir Türk vatandaşının harf inkılâbının dışında kalmasına izin verilmemiştir. Yeni harfleri öğretmek ve öğrenmek için harcanan çaba tüm yurda hızla yayılmış, harf seferberliği şekline dönüşerek inkılâbın Latin harflerini benimseyen diğer milletlere göre daha kısa sürede amacına ulaşmasını sağlamıştır.

Yeni Köroğlu 50. sayısının 3. sayfasında yeni harfleri halka öğretmek için neler yaptığını anlatmış ve bu yaptıkları sayesinde halkın yeni harfleri öğrenebileceğini belirtmiştir. Yazılanlardan bu konuda ne kadar iddialı olduğu görülmektedir.

35. Resim: 17 Teşrinievvel 1928, S.50, s.3. 36. Resim: 20 Teşrinievvel 1928, S.51, s.3.

Ey Kâriler Bu Yazılarımızdan İstifade Ediniz

Büyük Gazimizin bütün milleti okutmak için bulduğu yeni harfleri (Köroğlu) elinden geldiği kadar kârilerine belletmeye çalışıyor. Bunun için bir (alfabe) yazdı. Beş kuruşa mâl olduğu fiyata dağıttı ve hâlâ da dağıtıyor. Bundan başka bu sütunda da harfleri yeni yeni öğrenenlerin istifadesi için yazılar yazıyor. Bilmeyenler evvela şu harfleri bellesinler sonra altındaki mânîyi okusunlar böyle böyle eğer iki üç haftada öğrenmezlerse bana da Köroğlu demesinler. (*Yeni Köroğlu*, S.50, s.3)

Gazete 20 Teşrinievvel 1928'deki 51. sayısında gelecek hafta baştanbaşa yeni harflerle yayımlanacağını duyurmuştur. *Yeni Köroğlu*'nun bir sonraki sayısına bakıldığında gazetenin adının, tanıtım bilgilerinin ilk kez tamamıyla Latin harfleriyle yazıldığı görülmüştür:

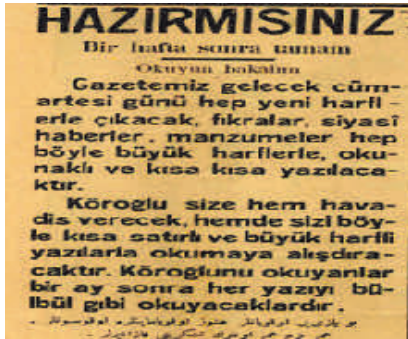

37. Resim: 24 Teşrinievvel 1928, S.52, s.1.

*Büyük Gazi Baba'mızın Sivas'ta meydanda halka yeni harfleri öğretirken alınan bu resmi Fransa'nın en büyük resimli gazetesi *Illustration*'da basılmış ve altına takdir ve tebrik ile (milletine muallimlik eden bir reis-i hükümet) cümlesi yazılmıştır. Tarihe geçecek bu resmi Köroğlu naçiz sayfalarında hürmət ve ta'zîmle saklayacaktır. (Yeni Köroğlu, S.52, s.1)*

Gülhane söylevinin ardında yurt gezilerine çıkan Gazi Mustafa Kemal'in Latin alfabesini halka öğretmek için gittiği şehirlerden biri de Sivas'tır. *Yeni Köroğlu*'nun 52. sayısının kapak sayfasında *hem kurtarıcı hem halk muallimi bir dâhi* olarak tanıtılan Gazi Mustafa Kemal'in tarih kitaplarında yer alan Sivas meydanında halka yeni harfleri öğretirken çekilmiş meşhur fotoğrafına yer verilmiştir. *Yeni Köroğlu*, bu fotoğrafın Fransa'nın en büyük resimli gazetesi *Illustration*'da basıldığını ve altında yer alan yazıda da milletine muallimlik eden bir reis-i hükümetin takdir ve tebrik edildiğini yazar. Dış basın tarafından yaptıkları yakından takip edildiği bilinen Gazi Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği yazı inkılâbı da Türkiye'deki dış temsilciler tarafından yakından izlenmiştir.

Yeni Köroğlu 14 Teşrinisani 1928'de yayımlanan 58. sayısında 1 Aralık itibariyle yeni harflerle çıkacağını okuyucularına duyurmuştur. 61. sayısındaki yazısında gazetenin gelecek cumartesi yeni harflerle çıkacağını ve gazetenin içeriğini belirtmiştir. Gazete, okuyucularını kısa satırlı ve büyük harfli yazılarla okumaya alıştıracaklarını ifade etmiştir. Bu durum harf inkılâbıyla birlikte gazetelerin şekil ve sayfa düzenlemelerinde de değişiklikler olduğunu gösterir. Bunda Latin alfabesini yeni öğrenen halkın gazete-yi rahatlıkla okuyabilmesinin amaçlandığı düşünülebilir:

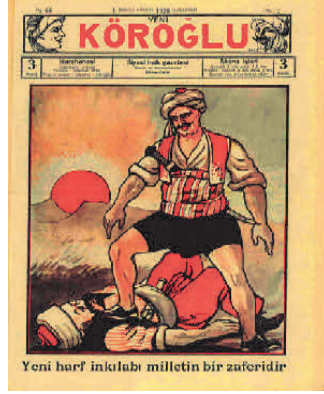

38. Resim: 24 Teşrinisani 1928, S.61, s.3. 39. Resim: 28 Teşrinisani 1928, S.62, s.2.

Yeni Köroğlu basının yeni yazıya geçme zorunluluğunun başlayacağı 1 Aralık 1928 tarihinden iki gün önce yayımlanan 62. sayısında “Son Ders” başlığı altında yayımladığı derste iki gün sonra bütün gazetelerin yeni harflerle

basılacağını ve *Yeni Köroğlu*'nun bundan sonra okuyucularına memleket havadisleri vereceğini duyurmuştur. Her ihtimale karşı alfabeyi bir kere daha bastıklarını ve yukarıdaki yazıyı bu harflere bakıp çıkarmalarını, bunun son ders olduğunu belirterek Allah'ın herkese zihin açıklığı vermesini dilemiştir.

Gazetenin baştan sona Latin harfleriyle yazılı 1 Aralık 1928'de yayımlanan 63. sayısının kapak resminde Köroğlu bir adamı ayaklarının altına almıştır. Resmin altında *yeni harf inkılâbı milletin bir zaferidir* yazılmıştır. Köroğlu'nun yeni harfleri temsil ettiğini düşünürsek ayakları altındaki kişi de eski yazıyı temsil etmektedir:

40. Resim: 1 Kânun 1928, S.63, s.1.

“Türk harfleri yasasının yürürlüğe girmesinden dört gün sonra 7 Kasım 1928'de Başbakan İsmet İnönü bir konuşmasında yeni yazının geniş halk kitlelerine yayılması için Millet Mektepleri (Ulus Okulları) açılacağını belirtir. Bu mekteplerin açılmasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin büyük emeği geçmiştir” (Şimşir, 1992: 208-234). *Yeni Köroğlu* da 65. ve 70. sayılarında yayımladığı karikatürlerle Millet Mektepleri'nin açılacağını ve memlekette cahil bırakmayacağını vurgulamıştır.

41. Resim: 8 Kânun 1928, S.65, s.1.

42. Resim: 26 Kânun 1928, S.70, s.1.

Yetişkin insanları kısa sürede okuryazar yapmak amacıyla kurulan Millet Mektepleri'nin açılışı yaşlıların da okuma yazma öğrenmeleri için imkân yaratmıştır. Cehalete karşı mücadele edilirken okuma yazmayı hayal bile edemeyen kesimin de okuryazar olması sağlanmıştır. Bu süreçte halkın gösterdiği istek öğrenmeyi hızlandırmıştır.

43. Resim: 5 İkinci Kânun 1929, S.73, s.4. 44. Resim: 9 İkinci Kânun 1929, S.74, s.1.

Gazetenin 73. sayısında yayımlanan fotoğraf Millet Mektepleri'ne gösterilen talep yoğunluğunu, 74. sayısında yayımlanan ise yediden yetmiş herkesin okuma yazma öğrenmeye çalıştığını, öğrendiğini yansıtmaktadır.

Yeni Köroğlu 5 Ocak 1929'da yayımlanan 73. sayısından itibaren alfabeyi büyük ve küçük harfler olarak yazar, harfle ilgili bir kelimeyi ve kelimenin görselini bir arada yayımlamış, daha sonra da "Kıraat" başlığı altında iki kelimeden oluşan kelime gruplarına ve görsellerine yer vermiştir. Ağustos'un son haftasından itibaren yeni harfleri öğretmeye çalışan gazetenin Ocak 1929'dan itibaren de derslerinin yöntemini değiştirerek çalışmalarına devam ettiği görülmektedir:

43. Resim: 5 İkinci Kânun 1929, S.73, s.2.

44. Resim 16 İkinci Kânun 1929, S.76, s.3.

45. Resim: 26 İkinci Kânun 1929, S.79, s.2.

Sonuç

Geçmişin hatırlanmasında ve günümüze aktarımında yazı aracılığıyla medyaya aktarılanlar, basının kültürel bellek açısından işlevinin anlaşılmasında etkili olmuştur. 1928-1929 yılları arasında yayımlanan ve Cumhuriyet dönemi mizah gazetelerinden *Yeni Köroğlu*'nun Türk kültür tarihinde önemli bir dönem olan Latin harflerinin kabul sürecinin günümüze taşınmasında etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Gazete, sayfalarında yayımladığı haber, yazı ve şiirlerle Cumhuriyet dönemine ait kuşağın belleğinin şekillenmesini sağlamış ve bugün o dönemde yaşanan hayatın anlaşılmasına çalışılmasında bir araç vazifesi görmektedir.

Latin harflerinin kabulünün yasalaşmasından aylar önce sayfalarında yeni harflere yer veren mizah gazetesi *Yeni Köroğlu*'nun yeni yazıyı halka tanıttığı, öğrettiği ve yeni yazıya daha yasa çıkmadan halkın alışmasını sağladığı tespit edilmiş, böylelikle halkın büyük bir kısmının yasa çıktığında yeni harfleri okuryazar hâlde olduğu belirlenmiştir. Onuncu sayısından itibaren inkılâplara geniş yer ayıran gazetenin özellikle harf inkılâbının halk tarafından benimsenmesinde önemli bir rol oynadığı, bir okul görevi gördüğü tespit edilmiştir.

Yeni Köroğlu harf inkılâbında üzerine düşen sorumluluğun farkına vararak halkın yeni harfleri öğrenmesini kolaylaştırmak ve yeni yazıya uyumunu sağlamak için 1928 Ağustos'undan itibaren sayfalarında halk için alfabe dersleri yayımlamıştır. Bu derslerin okuyucular üzerinde etkili olduğu ve pek çok kesimin gazetede yayımlanan bu dersler sayesinde yeni harfleri kolaylıkla öğrendiği gazetenin sayfalarında yayımlanan okuyucu mektuplarından anlaşılmıştır. *Yeni Köroğlu*'nun, yeni harfleri öğrendiğini bildiren okuyucuların mektuplarını sayfalarında yayımlaması hayatında ilk kez okuma yazma öğrenen, eski yazıdan sonra yeni yazıyı öğrenen kişilerin gururlarının okşanmasını sağlamıştır. Gazetede yazılardan ve okuyucu mektuplarından Türk milletinin alfabe değişikliğinden memnun olduğu belirlenmiştir. Gazete çeşitli müsabakalar düzenleyerek ve kazananlara hediyeler dağıtarak halkın bu derslere rağbet göstermesini sağlamış böylelikle Latin harflerinin kısa sürede halk arasında yayılmasında etkili olmuştur. Gazetenin karikatürlerinde, yeni harflerin milletin zaferi olduğu ve okuma yazma kolaylığı sayesinde toplumun her kesiminin cehaletten kurtulacağı düşünüldüğü vurgulanmıştır.

Latin harflerinin basında uygulanmaya başlanmasıyla birlikte gazetelerin şekil ve içerik düzenlemesinin de değişikliğe uğradığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

- ASSMANN, Jan (2018), *Kültürel Bellek Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev.: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- AYHAN, Bünyamin (2009), *Atatürk ve Basın*, Palet Yay., Konya.
- BORATAV, Pertev Naili (2014), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu Yay., Ankara.
- ENER SU, Aydan (2017), *1900-1928 Yılları Arası Mizah Gazete ve Dergilerinin İncelenmesi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- İNAN, Afet (1991), “Ellinci Yılında Türk Harf Devrimi”, *Harf Devrimi’nin 50. Yılı Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖNGÖREN, Ferit (1983), *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi (1923-1983)*, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.
- POLAT, Nâzım Hikmet (2005), *Rübâb Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyat Hayatı*, Akçağ Yay., Ankara.
- ŞİMŞİR, Bilal N. (1992), *Türk Yazı Devrimi*, TTK Yay., Ankara.
- YENİ KÖROĞLU GAZETESİ (28 Nisan 1928-27 Mart 1929)